

Лисенко В. І.,

здобувач кафедри адміністративного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ СПІВПРАЦІ ІЗ ЗАКОРДОННИМИ УКРАЇНЦЯМИ

Анотація. У науковій статті розкрито загальні засади діяльності громадських організацій як суб'єкта співпраці із закордонними українцями.

Ключові слова: закордонний українець, діаспора, переселенець, міграція, імміграція.

Постановка проблеми. Право на свободу об'єднання є насамперед суб'єктивним правом особи, яке включає право створювати об'єднання разом з іншими особами, право вільно вступати в об'єднання, добровільно обирати організацію для об'єднання з метою досягнення спільної мети. Водночас у міжнародній практиці захисту прав людини відомо багато випадків звернення асоціацій до міжнародних органів за захистом своїх прав, що дозволяє визнавати суб'єктом права на свободу об'єднання групу осіб, які створили організацію, тобто юридичну особу [1, с. 621].

Таким чином, визначальним обов'язком правової держави є невтручання як у реалізацію громадянами права на свободу об'єднання, так і в діяльність самого об'єднання, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (ч. 1 ст. 36 Конституції України). Тим самим Конституція України унормувала межі втручання держави в реалізацію права громадян на свободу об'єднання. Конституція України (п. 11 ч. 1 ст. 92) передбачає, що виключно законами визначаються засади утворення й діяльності об'єднань громадян.

При цьому інші (не найбільш загальні) питання реалізації права на свободу об'єднання в громадянському суспільстві не підлягають державному регулюванню та мають вирішуватися на вільний розсуд його членів. Тобто очевидним є прагнення щодо відмови з боку держави від спроб контролювати внутрішні корпоративні відносини в інститутах громадянського суспільства.

Громадські об'єднання захищають та реалізують різні види інтересів, задовольняють різноманітні потреби. Одним із видів громадських об'єднань є ті, діяльність яких спрямована на співробітництво із закордонними українцями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні на законодавчому рівні потрібно чітко розмежовувати та сприяти розвитку двох центрів співробітництва із закордонними українцями – *державного і громадського*, які мають свої цілі та призначення.

Треба зауважити, що в Україні в цьому напрямі сьогодні активно діє дві громадські розгалужені структури: *товариство «Україна-Світ»* та *Українська всевітня координаційна рада*.

Товариство «Україна-Світ» є найстарішою організацією щодо зв'язків з українцями за кордоном, яка перейняла на початку 1990-х рр. естафету роботи з діаспорою в товариства «Україна». Товариство має у своєму складі регіональні (обласні) відділення та Федерацію товариств зв'язків із зарубіжними країнами. Товариство має секретаріат у Києві, газету «Український форум». Воно тісно співпрацює з Вер-

ховною Радою України, частково фінансується з державних джерел, проте всі регіональні відділення не мають жодного фінансування, працюють на громадських засадах. У доробку товариства – участь у створенні проекту закону «Про правовий статус закордонних українців» (прийнятий Верховною Радою України 20 листопада 2003 р.), ряд масштабних форумів українців світу в Україні, мистецьких форумів-концертів, виставок, науково-практичних семінарів і конференцій в Україні та країнах проживання українців тощо. Тут же працює (хоча й автономно) *Інститут досліджень діаспори* (І. Винниченко) – громадська організація (зареєстрована в липні 1994 р.), метою діяльності якої є проектування, координування та здійснення комплексних досліджень питань історії та сьогодення закордонного українства й діаспор в Україні, а також надання українцям зарубіжжя й представникам національних меншин в Україні допомоги в задоволенні їхніх національно-культурних та інформаційних потреб. В інституті чільне місце відводиться виданню довідників із діаспорної тематики [2, с. 2].

Українську всевітню координаційну раду було створено на підставі рішення I Всесвітнього форуму українців (1992 р.) у Києві. Організацію зареєстровано в 1993 р. Головна мета Української всевітньої координаційної ради – сприяння утвердженню інтересів України та світового українства в усіх сферах світового простору (економічній, політичній, правовій, етнокультурній, спортивній тощо) шляхом координації діяльності громадських організацій в Україні й українській діаспорі та співпраці з вітчизняними й закордонними урядовими, підприємницькими та громадськими структурами. Членами Української всевітньої координаційної ради є громадські організації в Україні та за кордоном. Українська всевітня координаційна рада видає журнал.

У 2003 р. виникла нова організація – «Українська Взаємодопомога», яка ставить на меті співпрацю з так званою четвертою хвилею української діаспори (з 1990-х рр.) – переважно трудової еміграції та заробітчан, які буквально «наводнили» Європу й інші світи.

На Донеччині на базі Українського культурологічного центру діє Донецьке відділення товариства «Україна-Світ». Центр і товариство готують і видають друком книжки, журнали, зокрема, підготували й видали перший посібник для шкіл Кубані «Козак Мамай» накладом 3 000 примірників. Також готують видання посібника «Слобожанська хвиля» для Курської, Белгородської та Воронезької областей, публікації українців діаспори в журналі «Схід» та інших виданнях. Мета цієї організації – показати Донеччину світу українців за кордоном, а світ українства відкрити для донеччан [3].

Треба відмітити, що раз на чотири роки публічна адміністрація разом із громадськими організаціями, зокрема Українською всевітньою координаційною радою, організовує та проводить Всесвітній форум українців.

Так, за роки існування незалежної України відбулося 5 форумів.

I Всесвітній форум українців відбувся 21–24 серпня 1992 р. Під час проведення форуму відбулися засідання відповідних секцій, «круглих столів», на яких розглядалися актуальні питання політичного, економічного, соціального, освітнього й культурного розвитку нової незалежної України. Було прийнято рішення про створення Української всесвітньої координаційної ради, першим головою якої обрано М. Гориня. Ця громадська організація була зареєстрована Міністерством юстиції України 3 травня 1993 р.

II Всесвітній форум українців відбувся 21–25 серпня 1997 р. У його роботі взяли участь 600 делегатів та 240 гостей із 46 країн світу та з України, високі посадові особи нашої держави, представники всіх регіонів країни. У ході форуму було проаналізовано політичні й соціально-економічні процеси в нашій державі, а також обговорено питання подальшого розвитку співпраці України із закордонними українцями.

III Всесвітній форум українців відбувся 18–20 серпня 2001 р. У його роботі взяло участь 300 делегатів та 50 почесних гостей із 42 країн світу, високі посадові особи нашої держави. У ході роботи форуму було обговорено широке коло питань щодо забезпечення прав і задоволення культурно-освітніх потреб закордонних українців. За підсумками роботи форуму було прийнято Резолюцію.

IV Всесвітній форум українців відбувся 18–20 серпня 2006 р. У роботі форуму взяли участь 450 делегатів, 450 гостей та 450 учасників фестивалю «Український спів у світі». У ході роботи форуму та його тематичних секцій було всесторонньо обговорено питання діяльності закордонного українства, його зв'язків з історичною батьківщиною, місця й ролі українців у сучасному світі, економічних, політичних, соціально-гуманітарних, культурно-освітніх та мовних проблем. За результатами роботи було прийнято Ухвалу.

V Всесвітній форум українців відбувся 19–21 серпня 2012 р. У роботі форуму взяли участь 287 делегатів та 50 почесних гостей із 42 країн світу, високі посадові особи нашої держави, представники регіонів України. У межах форуму було проведено пленарне засідання та відбулася робота секцій із гуманітарних, правових, інформаційних, молодіжних питань, стану українців у Російській Федерації, нової хвилі еміграції та міграційної політики, питань освіти й виховання. За результатами роботи форуму було прийнято Ухвалу [4].

Як правило, Всесвітній форум українців відбувається в середині серпня. Процедура скликання має досить складний характер. Так, спочатку видається Указ Президента України «Про підготовку і проведення Всесвітнього форуму українців». Після чого слідує розпорядження Кабінету Міністрів України «Про створення оргкомітету з підготовки і проведення Всесвітнього форуму українців».

На першому ж засіданні оргкомітету має бути розподілено роботу між громадськими організаціями та органами державної влади, які будуть задіяні в підготовці.

Ідеться про організацію зустрічей делегатів і гостей, їхнє поселення та харчування, про квотне представництво, круглі столи, секції тощо. Багатьом учасникам форуму потрібно наперед, не пізніше ніж за два місяці до проведення заходу, подбати про візи та квитки тощо.

Проведення Всесвітнього форуму українців потрібне як українській державі, так і українським громадам за кордоном. Оскільки саме на такому форумі обговорюється багато назрілих питань, приймаються серйозні рішення.

Наступною громадською організацією, яка здійснює співробітництво із закордонними українцями, є *Наукове товариство імені Т. Шевченка* – науково-культурна громадська організація,

яка тривалий час виконувала функції всеукраїнської академії наук. Засноване у Львові в грудні 1873 р. (спершу як Літературно-наукове товариство імені Шевченка) завдяки спільним зусиллям національно свідомої інтелігенції з Наддніпрянської України та Галичини у відповідь на репресії, яким піддавалось українське друковане слово в Російській імперії. Фінансовою основою для створення слугували двадцять тисяч австрійських крон, пожертвуваних Є. Милорадович.

У жовтні 1989 р. на зборах ініціативної групи львівських учених відновлено Наукове товариство імені Т. Шевченка (НТШ) у Львові. Головою відновленого товариства обрано О. Романіва, вченим секретарем та редактором «Записок наукового товариства імені Т. Шевченка» – О. Купчинського. З 1990 р. до початку 1995 р. зусиллями НТШ у Львові вийшли шість томів «Записок наукового товариства імені Т. Шевченка» (томи 221–226), розпочато перевидання десяти томної «Енциклопедії Українознавства», проведено декілька наукових конференцій тощо.

Ще однією громадською організацією, яка співпрацює із закордонними українцями, є *«Четверта Хвиля»*.

Створення Міжнародної громадської організації українців «Четверта Хвиля» ініціювала українська громадськість для організованої, системної співпраці представників новітньої хвилі української трудової міграції й еміграції з громадськими організаціями й державними органами України та країн їхнього перебування. Співзасновниками Міжнародної громадської організації українців «Четверта Хвиля» стали Всеукраїнська громадська організація «Українська Взаємодопомога» (створена в Києві 17 листопада 2003 р.), яка має місцеві осередки в 24 областях та АР Крим, і 48 закордонних українських громадських організацій із 23 країн (установчий з'їзд відбувся в Києві 19 серпня 2006 р.).

Головна мета Міжнародної громадської організації українців «Четверта Хвиля» – об'єднати українців нової, четвертої, міграційно-еміграційної хвилі для реалізації й захисту їхніх громадянських, професійних, соціальних, економічних прав, підтримки фахових інтересів і громадянської взаємодопомоги та сприяння їхньому поверненню в Україну.

Першочергове завдання Міжнародної громадської організації українців «Четверта Хвиля» – широке залучення до розв'язання проблем української трудової міграції структур державного й недержавного секторів України та країн перебування українських громадян, а мета – повернення українців на батьківщину та відтворення структури українського соціуму.

Ідеологема Міжнародної громадської організації українців «Четверта Хвиля» («Українці – для України!») як сутність державницької ідеології передбачає творення й збереження ресурсу самостійної сили кожної української людини й народу як збірної особи та їхнє право й обов'язок творити самостійну національну державу. Із самотворення людської особистості розпочинається самоорганізація народу, нації як збірної особи. За універсальним принципом самоорганізації утворюються всі живі структури світової всеєдності та людського світу. Процес самоорганізації людського світу – це культуротворення (друге, духовне, народження людей). Національна культура – це система самоорганізації, саморозвитку нації. Лише в єдиній системі української національної культури ми відновимо структуру українського етнічного соціуму на материковій території України та створимо самоорганізовану, самокеровану, само захищену національну ресурсну систему з питомими духовно-інтелектуальними й природно-господарськими чинниками – самостійну національну державу як систему суспільного ладу.

Через свої громадські структури в Україні та за кордоном Міжнародна громадська організація українців «Четверта Хвиля» налагоджує безпосередні зв'язки з трудовими мігрантами, які легально чи нелегально перебувають на роботі за кордоном, щоб вони повсякчас були в полі зору української громадськості, та спонукає Україну до захисту своїх громадян у всьому світі, до ліквідації в країні соціально-економічних причин масової трудової міграції українців. Міжнародна громадська організація українців «Четверта Хвиля» ініціювала запровадження Державної програми «Повернення на батьківщину українських трудових мігрантів», що забезпечить відновлення й розвиток українського соціуму в повноті генетичного, духовно-інтелектуального, фізичного, репродуктивного, творчо-наукового, економічного потенціалу української нації.

Міжнародна громадська організація українців «Четверта Хвиля» покликана безпосередньо долучатися до розв'язання великого комплексу проблем, із якими зустрічаються за кордоном українці новітньої хвилі трудової міграції й еміграції та їхні родини, насамперед діти, які залишилися в Україні. Міжнародна громадська організація українців «Четверта Хвиля» сприяє формуванню в середовищі мігрантів і нових емігрантів мережі фахових, профспілкових, допомогових, інформаційно-культурних, добродійних та інших об'єднань. Одним із напрямів діяльності організації є сприяння реєстрації українських мігрантів у консульських установах України за кордоном та легалізації урядами країн їхнього перебування, що створює передумови для укладення міждержавних угод про тимчасову трудову міграцію наших громадян. Це стане гарантом реального соціального захисту українських громадян, забезпечить їм реалізацію громадянських прав, зокрема, виборчого права й пенсійного забезпечення, а також сприятиме виведенню нелегальної трудової міграції з тіні.

Потужною громадською організацією щодо співпраці із закордонними українцями є «Українська Взаємодопомога», яка створена на установчій конференції в Києві 17 листопада 2003 р.

Ініціатором створення «Української взаємодопомоги» стала Постійна парламентська комісія у зв'язках з українцями за кордоном та Українська всесвітня координаційна рада.

Головна мета організації, згідно зі Статутом, – захист інтересів громадян України, які перебувають за кордоном, громадське сприяння усуненню причин масової трудової міграції українців за кордон і створення передумов і механізмів їх повернення на Батьківщину.

Всеукраїнська громадська організація «Українська Взаємодопомога» організувала проведення I Всесвітнього (установчого) з'їзду представників новітньої міграційно-еміграційної хвилі з України (18–19 серпня 2006 р.) і стала базовою для створення Міжнародної громадської організації українців «Четверта Хвиля», яка об'єднує й координує діяльність українських товариств і громадських організацій новітньої (четвертої) міграційно-еміграційної хвилі.

У 2008 р. «Українська Взаємодопомога» та «Четверта Хвиля» розпочали Міжнародний культурно-громадський проект – Естафету культур європейських народів «Серце Європи».

Всеукраїнська громадська організація «Українська Взаємодопомога» та Міжнародна громадська організація українців

«Четверта Хвиля» ініціювали створення в Києві Галереї сучасного українського мистецтва у світі. Водночас вони виступили ініціаторами створення Державної програми «Повернення на Батьківщину українських трудових мігрантів».

Висновки. Дослідивши діяльність основних громадських організацій, які здійснюють співпрацю із закордонними українцями, можемо констатувати про необхідність утворення *Громадського центру співпраці із закордонними українцями*, який мав би Громадську раду, що визначала би пріоритети його діяльності та здійснювала б нагляд за виконанням програм і конкретних проектів. У цьому центрі діяли би представництва громадських організацій української діаспори з різних країн.

Запропонований центр повинен включати такі підрозділи: музей української діаспори, прес-центр, бібліотеку (література, преса, відео- та аудіоматеріали), центр правової допомоги закордонним українцям, науково-аналітичний центр досліджень діаспори, методичний науково-освітній центр, центр фестивальної та гастрольної діяльності тощо.

Громадський центр співпраці із закордонними українцями повинен виконувати координуючу роль у співпраці таких суб'єктів:

1) органів державної влади (Міністерства закордонних справ України, Міністерства культури України, Міністерства освіти і науки України, Державного комітету з питань телебачення і радіомовлення України, обласних і міських державних адміністрацій);

2) громадських організацій («Україна-Світ», Українська всесвітня координаційна рада, Інститут досліджень діаспори, наукове товариство імені Т. Шевченка, «Українська Взаємодопомога», «Четверта Хвиля» та інші);

3) національних інформаційно-культурних центрів у країнах проживання українців.

Література:

1. Буроменський М. Право на свободу асоціацій та на проведення мирних зборів / М. Буроменський // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / за ред. О. Жуковської. – К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2004. – 960 с.
2. Вініченко І. Інститут досліджень діаспори: здобутки та плани / І. Вініченко // Наше слово. – Варшава, 1999. – 3 жовтня – С. 2.
3. Ошитко О. Сучасні тенденції міжкультурного співробітництва у Європі / О. Ошитко // Віче. – 2011. – № 8. – С. 46–49.
4. Україна у Сенегалі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://senegal.mfa.gov.ua>.

Лысенко В. И. Общественные организации как субъекты сотрудничества с зарубежными украинцами

Аннотация. В научной статье раскрыты общие принципы деятельности общественных организаций как субъекта сотрудничества с зарубежными украинцами.

Ключевые слова: заграничный украинец, диаспора, переселенец, миграция, иммиграция.

Lysenko V. Public organizations as subjects of cooperation with Ukrainians abroad

Summary. The scientific article reveals the general principles of activity of public organizations as the subject of cooperation with Ukrainians abroad.

Key words: Ukrainian foreign, diaspora, migrant, migration, immigration.